

Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjoni istungi protokoll nr 52

Videosild ja Kuressaare, Saaremaa

Reede, 16. veebruar 2024

Algus 9.00, lõpp 13.25

Juhataja: Liisa-Ly Pakosta (esimees)

Protokollija: Andreas-Ra Adoson (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Arvo Aller, Enn Eesmaa, Katrin Kuusemäe, Irja Lutsar (Tarmo Tamm asendusliige), Tiit Maran, Anti Poolamets, Aivar Sõerd, Kadri Tali, Urve Tiidus (Hanah Lahe asendusliige)

Komisjoni ametnikud: Teele Taklaja (nõunik-sekretariaadijuhataja), Getter Kristen Treumuth (nõunik), Kristiina Krause (nõunik)

Puudusid: Rain Epler, Aleksei Jevgrafov, Maria Jufereva-Skuratovski, Maido Ruusmann, Luisa Rõivas, Riina Solman ja Kristo Enn Vaga

Kutsutud: kollektiivse pöördumise esindaja Philipp Kruse, kommunikatsiooniekspert Ilmar Raag, strateegilise kommunikatsiooni ja infooperatsioonide nõunik Kaitseväge peastaabi strateegilise kommunikatsiooni osakonnas, kolonelleitnant reservis Jaanus Sägi, WHO Eesti esinduse juht Kristina Köhler, Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakonna nõunik Kerli Reintamm ja terviseminister Riina Sikkut, Kuressaare Haigla juhatuse liige Edward Laane ja regionaalminister Madis Kallas (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Kollektiivne pöördumine, millele pöördumise esitajad andsid nime "EI WHO sunnimeetmete rakendamisele!" menetlemine

1. Kollektiivne pöördumine, millele pöördumise esitajad andsid nime "EI WHO sunnimeetmete rakendamisele!" menetlemine

Komisjoni avalik arutelu on järele vaadatav Riigikogu YouTube kanalil ([LINK](#))

Liisa-Ly Pakosta juhatas sisse esimese päevakorrapunkti ja selgitas istungi läbiviimise korraldusliku poolt. Tulenevalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §152¹³ paragrahv 2, otsust istungil vastu ei võeta. Avalikul istungil toimuv arutelu ongi üks seaduse kohaselt sobivaid menetlusviise.

Philipp Kruse (kõne ja esitlus inglise keeles (Lisa 1) – protokollis sissekanne Liisa-Ly Pakosta tõlke ja kokkuvõtte alusel) tõi esile, et hetkel on laual kaks uut pandeemialepet, mis on täiesti erinevad kui kogu praegune rahvusvaheline õigus. Lepingutega antakse kogu võim üle riikideülesele kogule, ehk Maaailma Terviseorganisatsioonile (WHO). Lepingud ei käsitle vaid infovahetust, vaid võtavad riikide käest võimu ära. Soovitas vaadata riigi põhiseadust ja

juhtis tähelepanu, et esitluse 3. ja 20. lehel on kõige tähtsam informatsioon. Märkis, et ei ole demokraatiat ilma õigusriigita ja inimõiguste kaitseta. Tõi esile, et muudatustega antakse WHO-le õigus välja kuulutada pandeemia mistahes olukorras. Ühtlasi annab riik ära õiguse tervisehoidu korraldada. Lisaks on senised õiguslikult mittesiduvad klauslid muutunud siduvaks. **P.Kruse** hinnangul on kõige ohtlikum muudatus see, et kehtestatakse tsensuur ja kehtestatakse autoritaarne režiim. Märkis, et Eesti põhiseaduslike õigusi ei tohi üle anda rahvusvahelisele kogule ja Riigikogu peab võtma otsustamise enda kätte. Lisas juurde, et on neid ettekandeid teinud erinevates riikides ja tal puudub isiklik huvi seda teha.

Liisa-Ly Pakosta tegi protseduurilised märkused ja juhtis tähelepanu, et ettekande sisu läks kollektiivsest pöördumisest palju laiemaks. Teiseks juhtis tähelepanu, et Riigikogus oodatakse Eesti inimestelt kollektiivseid pöördumisi, mitte Šveitsi juristidelt kusagilt välismaa rongist.

Kristina Köhler andis ülevaate WHO pandeemialeppe kohta. Ta rõhutas, et seni mitmetes riikides esitatud valeinformatsioon on kahjustanud mitte ainult kohalike omavalitsuste, vaid ka riikidevaheliste läbirääkimiste edukust rahvusvaheliste tervise-eeskirjade ja pandeemialeppe uuendamisel. WHO läbirääkimiste eesmärk on kaitsta kõigi maailma inimeste tervist praeguste ja tulevaste pandeemiate ajal. Paljud riigid, meediaväljaanded ja Maailma Terviseorganisatsioon on märganud valeväidete levikut, mis moonutavad pandeemialeppe ja tervise-eeskirjade läbiräägitavaid muutusi ning esitavad valesid, mille kohaselt annaks lepe Maailma Terviseorganisatsioonile ülemvõimu terviseotsuste tegemisel riikide eest. **K.Köhler** rõhutas, et sellised väited on täiesti alusetud, kuna ükski leping ei anna ega hakka andma Maailma Terviseorganisatsioonile selliseid volitusi. Ta kutsus üles vastu seisma valedele ja levitama tõde, et pandeemialepe ei loovuta ega saa loovutada ühegi riigi suveräänsust Maailma Terviseorganisatsioonile. Lisaks lükkas **K.Köhler** ümber mitmeid valeväiteid, mis puudutavad inimõigusi, riiklike seaduste järgimist ning Maailma Terviseorganisatsiooni väidetavat volitust teha meditsiinilisi otsuseid inimeste eest. Ta kinnitas, et Maailma Terviseorganisatsioon ei saa ega plaani teha selliseid otsuseid ning tema roll on jagada informatsiooni ja soovitusi, mitte käske anda. **K.Köhler** lõpetas sõnavõtu, rõhutades vajadust lükata valeinformatsioon ümber ja toetada tõe levikut, et kaitsta rahva tervist ja heaolu.

Liisa-Ly Pakosta rõhutas, et Maailma Tervishoiuorganisatsioon on liikmesriikidega koostööd tegev rahvusvaheline organisatsioon ning Eesti on üks selle 194-st liikmesriigist. Ta selgitas, et organisatsioonil puuduvad igasugused sunnimeetmed või sarnased instrumendid ühegi liikmesriigi suhtes. Neid ei ole ega saa olema. Pakosta rõhutas vajadust teadvustada seda fakti ning selgitada, et organisatsioon toimib koostöö alusel, mitte sunniviisiliselt.

Kerli Reintamm Sotsiaalministeeriumist tutvustas pandeemialepp arutelusid (Lisa 2). Lisaks tutvustas Maailma Terviseassamblee otsusega moodustatud valitsustevaheline läbirääkimiskogu, mis moodustati 2021. aasta novembris. Läbirääkimised algasid 2022. aasta veebruaris ning on seni toimunud seitse sessiooni, kus läbirääkimistel osalesid kõik 194 Maailma Terviseorganisatsiooni liikmesriiki, lisaks teised ÜRO agentuurid ja valitsusvälised organisatsioonid. Euroopa Liitu esindab menetlusökonoomika ja riigikogu mandaadi alusel Euroopa Komisjon. Reintamm rõhutas, et iga liikmesriik on läbirääkimistel võrdne partner. Arutelud pandeemialeppe üle peaksid senise kava kohaselt jõudma lõpule 2024. aasta maikuu toimival Maailma Terviseassambleel. Lepe on suunatud pandeemiast õppetundidele tuginedes maailma terviseohtudele valmisoleku ja reageerimise tugevdamisele ning riikidevahelise koostöö ja usalduse parandamisele. Oluline osa leppes on ennetus, eriti pandeemiaks valmistumisel, sealhulgas patogeenide varasem jälgimine ja parem valmisolek puhanguteks. Samal ajal on käimas ka rahvusvaheliste tervise-eeskirjade läbivaatamine ja muutmine, kus Eestit esindab samuti Euroopa Komisjon. Need eeskirjad kehtestati juba 2005.

aastal, kuid on nüüdseks kaasajastamist vajavad, arvestades pandeemiakogemust ja uusi teaduslikke teadmisi. **K.Reintamm** rõhutas, et kõik need muudatused on veel aruteludes ning iga riik vastutab ka edaspidi ise oma sekkumismeetmete ja vastavate otsuste kujundamise eest.

Riina Sikkut tõi esile, et COVID-19 pandeemia on mõjutanud elu ja tervist mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas ning selle järelmõjud erinevates valdkondades on olnud tugevad ja pikaajalised. Pandeemialeppe läbirääkimised algasid, kuna nakkused ei tunnista riigipiire ning on oluline, et riigid oleksid paremini valmis kiireks reageerimiseks ja teabe jagamiseks juhul, kui ohtlik tüvi levib. Pandeemialepe on selline kokkulepe, mis nõuab riikidelt ratifitseerimist. Riigid kas nõustuvad või mitte paremini pandeemiaks valmistuma ja ise panustama siseriiklikesse tervishoiusüsteemidesse. **R.Sikkut** rõhutas, et uue pandeemia risk on suur ning on oluline, et riigid täidaksid rahvusvaheliselt antud lubadusi ning panustaksid uueks pandeemiaks valmistumisse. Valeinfo levik võib kahjustada avalikkuse usaldust protsesside vastu ning seetõttu on oluline säilitada usaldus kriisiohjamises. Samuti rõhutas ta investeringute tähtsust tervisesüsteemi ja usalduse hoidmist, et inimesed oleksid valmis pandeemia korral õigesti käituma ja nakkuse levikut piirama. **R.Sikkut** kutsus üles arutama ja tegelema usalduse kasvatamisega ning märkis, et pandeemialepe ei pruugi selles osas otseselt appi tulla, kuid lepe on oluline teema, mille üle arutada ja tulevikus otsuseid langetada nii Riigikogus kui ka laiemalt ühiskonnas.

Liisa-Ly Pakosta täpsustas päevakorrapunkti tausta. Ta selgitas, et Maailma Terviseorganisatsioon on Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) allorganisatsioon, mis koondab riike lahendamaks terviseküsimusi, mille lahendamine üksikult ei ole võimalik. WHO-l puuduvad sunnimeetmed ning pandeemialepe on riikidevaheline kokkulepe, kuidas toimida olukorras, kus levib kiiresti leviv nakkushaigus mitmes riigis korraga. Ta selgitas, et ratifitseerimine tähendab seda, et leping või selle muudatused peavad Riigikogus läbima arutelu ja otsuseprotsessi enne, kui see jõustub Eesti seadusandluses. Seega, isegi kui WHO kokkulepped uuendatakse, ei jõustu need Eesti osas enne, kui Riigikogu need on ratifitseerinud.

Irja Lutsar rõhutas, et pandeemiat iseloomustab haiguse kiire levik ühelt inimeselt teisele ning seda üle kogu maailma, välja arvatud Arktika ja Antarktika piirkonnad. Ta tõi välja, et pandeemia mõiste ei hõlma iga väikest haiguspuhangut ning rõhutas vajadust põhineda otsuste tegemisel andmetel, mitte emotsioonidel. **I.Lutsar** rõhutas ka rahvusvahelise koostöö olulisust ning tõi näiteid sellest, kuidas ühiselt hangitud vaktsiinid ja ressursside jagamine aitab Eestil pandeemiaga toime tulla. Ta rõhutas, et vigu tehti pandeemia ajal kõikjal, kuid oluline on nendest õppida ning koos tegutsedes on maailm tugevam kui üksikud riigid omaette.

Edward Laane andis ülevaate Kuressaare Haigla kogemuste kohta seoses pandeemia ja informatsiooniga (Lisa 3). Ta rääkis Kuressaare Haigla kogemustest pandeemia ajal. Ta rõhutas pandeemia kiiret levikut ja vajadust kohaliku valmisoleku järele. **E.Laane** mainis, et Eesti ei olnud tema arvates täielikult valmis, kuid riik mobiliseerus kiiresti. Ta rõhutas ka kogukonna toetuse olulisust kriisi ajal ning kommunikatsiooni tähtsust, mis peab olema õigeaegne, arusaadav ja tõene. **E.Laane** tõi esile ka kollegiaalse infojagamise rolli tervishoiusüsteemis ning kohaliku omavalitsuse ja kogukonna olulisuse kriisiga toimetulekul. Ta lõpetas, öeldes, et kriisi saab kõige paremini lahendada kohapeal ja kiire tegutsemine on hädavajalik.

Madis Kallas rääkis kommunikatsioonist kohaliku omavalitsuse vaatepunktist. Ta tõi esile meeletu infopuuduse alguses, kus oli raske otsustada, mida teha. Info liikumine oli Saaremaal

efektiivne tänu kohalikele ahelatele ja kontaktidele. **M.Kallas** tõi välja ka, et mida lähemal on kriis epitsentriks, seda hallatavam on kriis. Ta mainis ka infofookuse muutumist ajas ning seda, kuidas tagantjärele tarkusena saab hinnata reageeringute asjakohasust. **M.Kallas** tänas kõiki osapooli, kes aitasid kriisiga toime tulla, eriti tervishoiutöötajaid ja valitsust. Ta rõhutas ka kogukonna olulisust kriisi ajal ning lõpetas tänusõnadega Saaremaa kogukonnale, kes võtsid piirangud vastu ja toetasid kõiki osapooli.

Liisa-Ly Pakosta rääkis Maailma Tervishoiuorganisatsiooni pandeemialeppe läbirääkimiste läbipaistvusest ning sellest, kuidas moonutatud vaated levivad sotsiaalmeedias ja konservatiivsetelt uudiste lehtedelt. Ta selgitas, et pandeemialeppe läbirääkimised on avalikud ja eesmärgiks on edendada rahvusvahelist koostööd ning õiglust pandeemia valmisolekus ja reageerimises, ilma riiklikku suveräänsust kompromiteerimata. **L.Pakosta** arutles ka selle üle, kuidas sarnased kollektiivsed pöördumised tekivad erinevates riikides ning kas see võib olla seotud koordineeritud infooperatsiooniga. Ta küsis tehisarult selle kohta arvamust ning sai vastuse, et tõenäoliselt on tegemist koordineeritud infooperatsiooniga, mille eesmärk on õõnestada usaldust rahvusvaheliste tervisealgatuste ja WHO vastu. **L.Pakosta** arutles, kas mõnel autoritaarsel riigil võib olla huvi tekitada kahtlusi ja segadust WHO sekkumise suhtes Eestis.

Jaanus Sägi kõneles mõjutustegevusest ja propagandast, selgitades, et see on infotegevus, mille eesmärk on käitumusliku muutuse tekitamine (Lisa 4). Ta tõi välja Vene propagandistliku mõtteviisi, mis levis nii Vene impeeriumis kui ka selle järglases Nõukogude Liidus ning mida kasutatakse ka tänapäeval. Ta tõi näiteid mõjutustegevusest, sealhulgas infooperatsioonidest Leedus, kus võltsitud kirjadega levitati valeinformatsiooni NATO üksuste lahkumisest. Lisaks rääkis ta Kaitseväge suunatud mõjutustegevusest, näidates erinevaid meetodeid nagu õngitsemine, provotseerimine ja valeinfo levitamine. **J.Sägi** tõi välja ka vaktsineerimise teemalise valeinfo levitamise Eesti kaitseväge kohta. Ta järeldas, et selline mõjutustegevus kahjustab ühiskonna sidusust ja kaitsevõimet ning vähendab valmisolekut reageerida erinevatele väljakutsetele.

Liisa-Ly Pakosta tõi esile tööga, et näeme praeguselt istungilt, et ükski Eesti õigusteadlane ei olnud valmis esitlema avalikku pöördumist, mis käsitles väidetavaid WHO sunnimeetmeid. Ta märkis, et pöördumise avaldajad pidid ettekandja leidma Šveitsist, väljastpoolt Euroopa Liitu, ja et ettekandja rääkis üldsõnaliselt võimalikest negatiivsetest stsenaariumitest, nagu Eesti suveräänsuse kaotamine ja inimõiguste austamise lõpp. Nagu nägime ettekannetest, ei olnud neil alust.

Ilmar Raag keskendus oma ettekandes kahele põhiteemale: konspiratsiooniteooriate tekkepõhjustele ja nende mõjule ühiskonnale. Ta alustas selgitusega, et konspiratsiooniteooriad võivad tekkida spontaanselt, põhinedes osaliselt tõel või valesti mõistetud sündmustel, ning neid võivad kasutada vaenulikud jõud oma huvide teenimiseks. **I.Raag** tõi välja, et ühiskondades on alati rühmi, kes tunnevad end tõrjutuna või piiratuna oma sotsiaalse mobiilsuse osas, mis võib viia frustratsiooni ja ängistuseni. Sellised tunded võivad soodustada konspiratsiooniteooriate uskumist ja levikut. Ta rõhutas, et inimteadvus vajab oma frustratsioonile objekti või "süüdlast", kellele oma negatiivseid tundeid suunata. Selleks on tihti valitsused või rahvusvahelised organisatsioonid. Tõi näiteid, kuidas teatud piirkondades, kus pole migrante, on migratsioonivastatus suurem kui piirkondades, kus migrantid tegelikult elavad. Samuti märkis ta, et pandeemiate puhul on inimesed kohanedes vähem aldis paanikale, viidates sellele, kuidas informatsiooni puudumine võib suurendada ühiskonna hirmu ja ebakindlust. **I.Raag** tõi välja, et keerukad rahvusvahelised organisatsioonid ja poliitilised protsessid, millest tavainimesed sageli aru ei saa, muudavad need organisatsioonid ja protsessid sobivateks sihtmärkideks konspiratsiooniteooriate levitamiseks. Sellised teooriad

võivad viia usaldamatuse suurenemiseni institutsioonide ja teaduse vastu, samuti võivad nad õhnestada demokraatia alustalasid, suurendades ühiskondlikku lõhestatust ja polarisatsiooni. Lisaks rõhutas **I.Raag**, et konspiratsiooniteooriad ja valeinformatsioon võivad olla relvastatud poliitilistes mängudes, kus riigid ja organisatsioonid kasutavad neid oma eesmärkide saavutamiseks, näiteks aeglustades vastaste reageerimist kriisidele või mõjutades valimiste tulemusi. Ta tõi esile, kuidas infooperatsioonid ja konspiratsiooniteooriad võivad kahjustada riikide võimet kriisidele reageerida, viidates näiteks Ameerika Ühendriikide 2016. aasta valimistele ja Krimmi annekteerimisele. **I.Raag** järeldas, et kuigi mõned inimesed võivad siiralt uskuda konspiratsiooniteooriatesse hirmu või teadmatusesse, on oluline mõista, et neid hirme ja teadmatusi võivad suuremad poliitilised jõud oma eesmärkide saavutamiseks ära kasutada. See aga toob kaasa keerulisi väljakutseid demokraatlikule ühiskonnale ja rahvusvahelisele koostööle.

Liisa-Ly Pakosta tänas ettekandjaid ja avas arutelu.

Ilmar Raag lisas, et kui avalikud institutsioonid muutuvad liiga bürokraatlikuks või keerukaks, ei põhjusta see mitte ainult arusaamatusi inimeste seas, vaid vaid samuti soodustada konspiratsiooniteooriate teket. Need teooriad omistavad institutsioonide tegevusele vaenuliku ja keerulise tähenduse, mis võib suurendada ühiskondlikku lõhestatust ja usaldamatust.

Tiit Maran tõi oma sõnavõtus esile konspiratsiooniteooriate teema seoses ökoloogilise kontekstiga. Ta rõhutas, et enamik inimeste haigustest on tekkinud teistelt liikidelt üle kandudes ja nende haiguste sagedus ajas suureneb, mis on otseselt seotud inimeste käitumisega ja suurenenud liikuvusega. **T.Maran** juhtis tähelepanu sellele, et uute pandeemiate tekkimine on vältimatu ning rõhutas määramatuse suurt rolli pandeemiaolukorras, mis nõuab adekvaatset ettevalmistust ja koordinatsiooni. Ta küsis retooriliselt, kas on võimalik toime tulla ilma riikidevahelise koordinatsiooni ja infovahetuse kriisiolukordades, vihjates, et selline koostöö on hädavajalik.

Irja Lutsar jätkas, et pandeemiate ohjamise osas on viiruste levik minimaalne, kui inimesed on täielikult isoleeritud, nagu näiteks katkupandeemia ajal. Siiski tõi ta välja, et 21. sajandi inimesed ei ole enam samas olukorras kui need, kes elasid 16. sajandil, ning rõhutas, et ilma inimestevahelise suhtlusega ei ole võimalik ühegi pandeemiaga toime tulla. **I.Lutsar** jagas oma isiklikku kogemust pandeemia ajal, märkides, et ilma rahvusvaheliste kolleegidega suhtlemata ei oleks ta suutnud asjakohast nõu anda, rõhutades koostöö ja suhtluse olulisust pandeemiaga võitlemisel.

Liisa-Ly Pakosta märkis, et plaanitavate muudatuste eesmärk on parandada riikidevahelist infovahetust pandeemiaolukordades. Ta jätkas, et pandeemia on andnud õppetunni kiire ja tõhusa infovahetuse vajalikkusest riikide vahel, et paremini ja operatiivsemalt reageerida tervisekriisidele.

Ilmar Raag tõi esile dramaatilise näite 2014-2015 aasta Ebola kriisist, rõhutades probleeme, mis tekkisid seoses WHO ja teiste välismaiste arstide antud soovitude usaldamatusega kohalike seas. **I.Raagi** sõnul seisnes probleem selles, et kuna Ebola on kokkupuutel leviv haigus ning kohalike matuserituaalide puhul on tavaks, et lähedased suudlevad ja pesevad lahkunuid enne matmist, mis aga soodustas viiruse levikut. Hoolimata WHO ja teiste arstide jõupingutustest selgitada, et selliseid rituaale tuleks vältida, jätkati nendega, kuna välisarstide sõnumit peeti pühadusetootuseks. Olukord hakkas paranema alles siis, kui kohalikuks juhiks sai noormees, kes otsustas matuserituaali katkestada, mis aitas lõpuks haiguse levikut piirata. **I.Raag** rõhutas, et see näide illustreerib, kuidas pelgalt infovahetus ei pruugi olla piisav, arvestades inimeste ebaratsionaalset käitumist ja kultuurilisi erinevusi.

Irja Lutsar jagas oma mõtteid seoses varajase reageerimisega COVID-19 pandeemia ajal, eriti viidates Saaremaa juhtumile. Ta rõhutas, et alguses ei soovitatud teatud meetmeid mitte seetõttu, et eksperdid oleksid reageerimist üle hinnanud, vaid kuna neil puudus piisav teave viiruse kohta. **I.Lutsar** jagas, et eksperdid lihtsalt ei teadnud piisavalt, et anda täpsemaid soovitusi, ja et kõik soovitusel põhinesid tol hetkel parimal võimalikul teadmisel. Lisaks märkis, et viiruse strateegia ja selle levikumustrid on aja jooksul muutunud, põhjustades alguses rasket haigust, kuid muutudes hiljem kiiremini levivaks ning kulgedes kergemalt. Lõpetuseks toonitas **I.Lutsar**, et otsused ja soovitusel pandeemia juhtimisel on alati vastavas ajas ja olemasolevate teadmiste kontekstis tehtud. Ta rõhutas, et meditsiinipraktikas kasutatakse otsuste tegemisel alati hetkel kättesaadavaid teadmisi ning alles aastaid hiljem on võimalik hinnata, millised otsused olid parimad, kuna teadmised ja arusaamad arenevad pidevalt.

Arvo Aller tõstis esile rahvaalgatuse arutelu konteksti, viidates, et kuigi on oluline arutada WHO lepingu üle, ei ole seda teemat istungil seni piisavalt käsitletud. Ta sai aru, mida Šveitsi esindaja, Sotsiaalministeeriumi ja WHO esindaja oma sõnavõttudes rääkisid, kuid tõdes, et lepingu sisu jäi arutelust välja. Tõi paralleeli infooperatsioonide ja rohepöörde vahel, väites, et mõlemad on oma olemuselt infooperatsioonid. Ta kritiseeris lähenemist, kus lepingu konkreetseid punkte, mida muudetakse, ei ole piisavalt selgitatud ega arutatud, ning osutas vajadusele vaadata üle, kas rahvaalgatuse algatajate väljatoodud punktid vastavad tõe või mitte. **A.Aller** rõhutas, et avalikul koosolekul oleks kasulik olnud lepingu sisu ja rahvaalgatuse teksti parem tutvustamine, et arutelu oleks olnud sisukam ja seotud otseselt rahvaalgatuse temaatikaga, küsides lõpuks, kas rohepöörde on infooperatsioon või mitte.

Liisa-Ly Pakosta väljendas nõusolekut kolleegi tähelepanekuga, et kollektiivse pöördumise kuulamine oli üles ehitatud viisil, mis võimaldas pöördumise autoril seda tutvustada. Siiski märkis ta, et pöördumise tekst ja selle esitaja ettekanne ei olnud omavahel kooskõlas. **L.Pakosta** märkis, et algatajad olid kutsutud ja nad ise valisid oma esindaja Šveitsist, mis oli tema jaoks üllatav. Ta selgitas, et lahendas ootamatu olukorra koosoleku alguses nii operatiivselt kui võimalik, kuid pöördumine ise oli esitatud ühel A4 lehel ja selles oli kaks ettepanekut lükata edasi kuupäev ja teha avalik arutelu selle üle. **L.Pakosta** märkis, et olles jurist, ei näe selles esitatud probleeme, mida algatajad välja tõid, ja et oleks olnud õige, kui algatajad oleksid ise oma pöördumist eesti keeles tutvustanud. Ta rõhutas, et pöördumine on leitav Riigikogu lehelt.

Anti Poolamets väljendas oma rahulolematust koosoleku formaadi ja sisu üle, kritiseerides, et kollektiivne pöördumise esindajale anti vaid viis minutit aega, mille järel keskenduti peamiselt kommunikatsiooniekspertidele, kes tegelevad inimeste ängistuse teemaga. Ta tõi esile, et algatajatele anti ebaproportsionaalselt vähe aega oma seisukohtade esitamiseks võrreldes ekspertidega, kes **A.Poolametsa** arvates esindasid selgelt teatud huvigrupi vaateid. Lisaks kritiseeris teravalt koosoleku korraldust ja sisu, tundes, et algusest peale polnud selge, mille üle täpselt arutatakse, ning et arutelu ei käsitletud piisavalt sügavalt WHO lepingu muudatusi ja nende mõju inimõigustele. Ta väljendas imestust arutelu agressiivse tooni üle ning rõhutas, et tõstatatud on väga tõsised probleemid, sealhulgas inimõiguste ja isikuvabaduste piiramine WHO lepingu muudatuste raames. **A.Poolamets** kutsus üles kaasama arutelusse rahvusvahelise õiguse eksperte, et paremini mõista lepingumuudatuste tagajärgi, ning kritiseeris, et praegune arutelu keskendus liigselt isikute psühholoogilisele analüüsile, jättes kõrvale sisulised ja õiguslikud küsimused. Ta väljendas kahtlust, kas talle antakse piisavalt aega oma seisukohtade ja lepingutekstide tsitaatide esitamiseks, viidates, et koosolek on tema hinnangul läinud rappa.

Liisa-Ly Pakosta tänas kommentaari eest ja selgitas koosoleku korda, täpsustades, et

kollektiivse pöördumise esindajatele antakse alati esimesena sõna ja sel korral oli ettenähtud aeg seitse minutit, mille ta lühendas ainult ootamatu tõlke vajaduse tõttu viiele minutile. Põhjuseks tõi ta välja, et Riigikogu töökeeleks on eesti keel ja et ta oli küsinud ettekandja nõusolekut viie minutiga piirdumiseks, jättes kaks minutit tõlke jaoks. Ettekandja oli sellega nõustunud. **Pakosta** kinnitas, et kõik esinejad on tavapäraselt kutsub komisjoni juht ja keegi pole kogemata koosolekule sattunud. Ta tõi välja, et oli kutsunud ka rahvusvaheliste lepingute Eesti ühe parima eksperdi, Lauri Mälksoo, kuid too viibis samal ajal teisel konverentsil, teises riigis, mistõttu ei saanud tulla.

Irja Lutsar tegi mõned täpsustused ja parandused. Esiteks selgitas ta, et Kaari Saarma on bioloogiaharidusega fotograaf, mitte meditsiinidoktor, ja et ta pole meditsiini õppinud. Teiseks väljendas Lutsar uskumust, et pöördumise teksti on teisedki läbi lugenud, mistõttu väited selle kohta, et keegi pole seda lugenud, ei ole adekvaatsed. Kolmandaks tõi ta välja, et ta ootas ettekandjalt, kes esindab algatajaid, ettekannet nende probleemidest ning eeldas, et ettekandja on Eesti Vabariigi kodanik. **I.Lutsar** märkis, et ettekande vorm ja sisu tekitasid segadust, tuues välja, et oli raske mõista, kas kuulatakse Šveitsi rongiteavitust või juriidilist teksti Šveitsi juristilt, mis tema hinnangul takistas koosoleku formaati.

Liisa-Ly Pakosta rõhutas inimõiguste kaitse ülimalt tähtsust, viidates sellele kui Eesti põhiseaduse ühele peamisele väärtusele. Ta selgitas, et käimasolev avalik koosolek keskendub kollektiivsele pöördumisele, mis väljendab muret WHO pandeemialeppe uuendamise läbirääkimiste protsessi ühe kuupäeva üle. **L.Pakosta** kinnitas, et läbirääkimiste käigus esitatud mustand ei ohusta riikide suveräänsust ega inimõigusi, tuues esile, et inimõigused on dokumendi üks põhiprintsiipe. Ta täpsustas, et kui leppe tekst on valmis ja kokku lepitud, esitatakse see Riigikogule aruteluks. Ainult pärast Riigikogu liikmete heakskiitu ratifitseeritakse lepe. Lõpetuseks mainis **L.Pakosta**, et koosoleku formaat, mis oli eelnevalt kokku lepitud, on selline, et antakse sõna fraktsioonide esindajatele kahe minuti pikkusteks avaldusteks, mida tehakse tähestikulises järjekorras alustades Enn Eesmaast ja järgnedes erakondade esindajatega, tähestikulises järjekorras. Ta kinnitas, et igaüks saab võimaluse oma arvamust avaldada, järgides etteantud järjekorda.

Ilmar Raag andis märku, et soovib avaldada arvamust.

Liisa-Ly Pakosta andis **I.Raagile** esimesena sõna.

Ilmar Raag rõhutas oma sõnavõtus, et tema fookus ei olnud WHO lepingu tekstil, kuna eeldas, et sellest on juba kahetunnise arutelu vältel räägitud. Tema jaoks olid olulised kaks punkti: esiteks leping peab enne Eesti Vabariigis kehtimist saama Riigikogu heakskiidu ja ratifitseeritama. See tähendab, et lepingu mõju Eestile ei ole kohe automaatne ega määrav. Teiseks, rääkides sunnimeetmete rakendamise Eestis, tõi **I.Raag** välja, et igal inimesel, olgu ta politsei- või kaitseväelane, on isiklik moraalikompass, mis mõjutab tema tegutsemist. Lisaks sellele rõhutas ta, et ÜRO-l ei ole võimalust Eestile otsest sündi rakendada, kuna seda saavad teha ainult Eesti enda institutsioonid. **I.Raag** järeldas, et kollektiivses pöördumises esitatud lepingu mõju hindamisel on tehtud juba eos kaks olulist möödalaskmist, mis tema hinnangul kvalifitseerib pöördumise teatud mõttes konspiratsiooniteooriana.

Enn Eesmaa rõhutas oma sõnavõtus Saaremaa panust pandeemia ajal, tuues esile, et Saaremaa oli esimene piirkond, mis võttis kasutusele erakorralised meetmed ja sai relvajõududelt kasutamiseks haigla, mis osutus suureks abiks. **E.Eesmaa** tänas kõiki esitlejaid, kes andsid oma panuse üldmosaiiki, mis aitab avastada veel uurimata teemasid pandeemia ja kriisireageerimise valdkonnas. Ta rõhutas, et tänane koosolek oli oluline, kuna see mitte ainult ei rahustanud inimesi, vaid aitas ka kinnistada arusaama, et paanikaks pole

põhjust. Ta tõi välja, et komisjoni liikmete eelteadmised teemast võivad erineda ülejäänud ühiskonna teadmistest. Lisaks jagas **E.Eesmaa** kogemust tehisintellektiga suhtlemisest, viidates, et tehisintellekti vastused on kiiresti arenenud, kuid mõnikord võivad olla ebatäpsed või liiga üldistavad. Ta lisas, et tehisintellekti kasutamine informatsiooni saamiseks on kasulik, kuid alati tuleb suhtuda saadud vastustesse kriitiliselt.

Liisa-Ly Pakosta tänas kõiki ettekandjaid ja eriti kollektiivse pöördumise esitajaid ning üle 6000 inimese, kes pöördumisele alla kirjutasid. Ta väljendas usku, et avalik arutelu on aidanud Eesti inimestel saada teemast, mis pole sugugi lihtne, selgem arusaam. Lisaks tõi esile, et tehisintellekti kasutamine ja sealsed viited faktikontrolli lehtedele nagu *Deutsche Welle* on andnud olulise panuse arutellusse, kinnitades teemas poliitilise ja valeväidete vastase võitluse dimensiooni olemasolu. Ta mainis, et sarnaseid pöördumisi on esitatud paljudes riikides ja viitas Briti parlamendi teemakohasele neutraalsele ülevaatele. **L.Pakosta** rõhutas soovi, et Eestis jätkuks arutelu Eesti inimeste murede üle, mitte Šveitsi omade, ning mõtiskles selle üle, kuidas suhtlust parandada nii, et valed inimesi ei hirmutaks ja tõel oleks ruumi. Ta viitas õppetunnile, mille andis tänane koosolek, et tulevikus nõuda ettekandeid eesti keeles tagamaks parem mõistmine ja kaasatus. Samuti rõhutas ta vajadust rääkida teemadel rohkem ja lihtsamalt, tuues esile Euroopa Liidu asjade komisjoni otsuse teha eelnõudele lihtsas keeles kokkuvõtted. **L.Pakosta** julgustas inimesi jälgima tulevasi avalikke istungeid, mis käsitlevad teemasid nagu Euroopa Liidu jäätmedirektiiv ja põllumajandus. Kokkuvõttes väljendas seisukohta, et terviseküsimumste otsustamine peab jääma Eestisse, kuna Eesti meditsiiniteadlased ja arstid on kõige paremad ja targemad Eesti inimeste tervise kaitsel.

Anti Poolamets väljendas koosoleku üle oma pettumust, märkides, et tema arvates oli ta tulnud kohale ilmaasjata. Ta kritiseeris arutelu tooni ja sisu, väites, et ei ole varem kohanud nii propagandistlikku lähenemist avaliku pöördumise arutellus. Heitis ette, et arutellus osalejate valik ja nende psühhoanalüüs viitab sellele, et neid käsitletakse kui konspiratsiooniteoreetikuid, ning tõstas küsimuse, kas kõik pandeemia ajal kehtestatud piirangud olid õigustatud, osutades, et kriitilist arutelu sel teemal ei toimu. Ta väljendas nõrdimust, et üle 6000 inimese mure stigmatiseeritakse kui vaid Šveitsi inimeste probleemi ja nimetas Šveitsi eksperdi ettekannet asjalikuks, tuues esile eksperdi julguse kritiseerida COVID-19 piiranguid. **A.Poolamets** mainis ka Eesti kohtute otsuseid, mis on leidnud, et teatud piirangud või sundvaksineerimine olid ebaseaduslikud, rõhutades, et selline kriitiline vaade on oluline. Kokkuvõttes väljendas pettumust koosoleku korralduse ja sisu üle, nimetades seda farsiks ja häbiväärseks. Ta soovitas Liisa-Ly Pakostal edaspidi paremini koosolekuid korraldada, et vältida sarnaseid olukordi.

Urve Tiidus rõhutas haiguste pandeemiate ennetamise ja julgeoleku tagamise eksistentsiaalset vajadust, tõstes esile viimaste aastate pingutusi koostöö parandamiseks selles valdkonnas. Ta viitas WHO 1951. aasta tervise-eeskirjadele ja nende 2005. aasta täiendustele, märkides, et need on osutunud napiks ning uus konventsioon riikide vahel on vajalik. Kinnitas, et kõik arutelud on olnud avalikud ning 194 riigipead on piisavalt professionaalsed, et jälgida protsessi ja hoida silma peal võimalikel kavalatel plaanidel. Ta tõi esile, et keegi ei soovi naasta keskaegsetesse oludesse, kus haigused levisid kontrollimatult, viidates musta surma ennetamiseks kasutatud meetoditele. **U.Tiidus** rõhutas rahvusvahelise koostöö tähtsust haiguste ennetamisel ja tervise edendamisel, tuues esile professionaalse koostöö ja kiiret infovahetuse, kui parima võimaluse tervisekaitseks. Lõpetuseks kinnitas **U.Tiidus**, et kavandatav konventsioon jõuab ka Eesti seadusandjate lauale ratifitseerimiseks, mis võimaldab veelkord põhjalikult üle vaadata kõik asjaolud ja tingimused. Ta väljendas veendumust, et protsess on läbipaistev ja et kõik osalised on informeeritud, lükates ümber väited, et inimestel puudub õigus olla informeeritud või et neid hoitakse teadmatuses.

Tanel Kiik tõi esile pandeemiade ennetamise ja julgeoleku tagamise tähtsuse, rõhutades riikidevahelise koordineerimise probleeme, mille COVID-19 pandeemia esile tõi. Ta pidas positiivseks, et rahvusvahelisel tasandil on nüüd sellele tähelepanu pööratud, ning tunnustas Euroopa Liidu pingutusi koostöö parandamisel, sealhulgas meditsiinitarvikute ühishangetes ja strateegilises sõltumatuses. **T.Kiik** toetas ideed uuest konventsioonist riikide vahel ning kinnitas, et arutelud on olnud avalikud ja professionaalne jälgimine tagatud. Lisaks väljendas arvamust, et on vajalik paremini valmistuda tulevasteks pandeemiateks ja et kriitika ning murede esitamine on normaalne osa demokraatlikust debatist. Ta lükkas tagasi vandenõuteooriad globaalse koostöö ja WHO tegevuse kohta, tuues esile oma kogemuse tervisevaldkonna ministri ametis ja rõhutades, et rahvusvaheline koostöö on demokraatlik ja liikmesriikide juhitud. **T.Kiik** kritiseeris teatud poliitiliste jõudude, sealhulgas EKRE tegevust, mis tema sõnul on levitanud alusetuid hirme ja vandenõuteooriaid. Ta julgustas avaliku pöördumise allakirjutanuid ja kõiki eestimaalasi mõtlema rahulikult ning tunnustama rahvusvahelist koostööd tervisekaitse valdkonnas, et paremini reageerida piiriülestele tervisemuredele ja edendada nii Eesti inimeste kui ka kogu maailma elanike tervist.

Liisa-Ly Pakosta tänas osalejaid ja teatas esimese päevakorrapunkti lõpetamisest täna avalikul koosolekul Kuressaares. Ta julgustas inimesi saatma küsimusi või muresid, mis koosolekul üles jäid, Riigikogu liikmetele või Riigikogu üldisele e-posti aadressile. Pakosta teatas istungi vaheajast ja andis teada, et teine päevakorrapunkt jätkub kell 11.50, Kuressaare Kolledžis, kus toimub avalik kuulamine Euroopa Liidu uue algatuse teemal, mis on suunatud teadusega tegelemise innustamisele ja rahastamisele ka väljaspool suuremaid teaduskeskusi.

(allkirjastatud digitaalselt)
Liisa-Ly Pakosta
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Andreas-Ra Adoson
protokollija

Väljavõtte õige

(allkirjastatud digitaalselt)
Andreas-Ra Adoson
konsultant
08.05.2024